

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ШУМІЛО ОЛЬГА ОЛЕКСІЇВНА

УДК 343.9:343.58

**КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ТА ЗАПОБІГАННЯ ЖОРСТОКОМУ ПОВОДЖЕННЮ З ТВАРИНАМИ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Запоріжжя – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого, м. Харків.

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений діяч науки і техніки України
ГОЛІНА Володимир Васильович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
професор кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
БЛАГА Алла Борисівна,
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили,
професор кафедри цивільного
та кримінального права і процесу;

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
НАЗИМКО Єгор Сергійович,
Донецький юридичний інститут МВС України,
начальник відділу організації наукової роботи.

Захист відбудеться “03” лютого 2017 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.127.07 Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 124.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Класичного приватного університету за адресою: м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 114.

Автореферат розісланий “28” грудня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. І. Леоненко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Питання охорони тварин від жорстокості в сучасних реаліях не є суто міркуваннями про захист суспільної моральності або довкілля. Жорстокість щодо тварин спричиняє формування в злочинців почуття байдужості до страждань живих істот, відтворення кримінальної активності та загострення духовної кризи. Відповідно до ч. 2 ст. 59 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Україна зобов'язалася досягти порозуміння з ЄС стосовно стандартів утримання й поводження з тваринами.

Запобігання жорстокому поводженню з тваринами у ХХІ ст. є вагомим елементом громадського та політичного життя всіх економічно розвинутих держав. У сучасній Україні набирають впливу зоозахисні організації, які активно беруть участь у формуванні й реалізації громадських ініціатив у сфері захисту тварин від жорстокого поводження й охорони довкілля та сприяють розв'язанню проблеми регулювання чисельності безпритульних тварин гуманним способом. Водночас застаріла й суперечлива система нормативно-правового регулювання порядку утримання та поводження з тваринами зумовлює необхідність розробки комплексу науково обґрунтованих ефективних кримінологічних заходів запобігання жорстокому поводженню з тваринами.

Загальнотеоретичні й практичні проблеми запобігання злочинам проти громадського порядку та моральності, у тому числі пов'язаним із жорстоким поводженням з тваринами, розробляли чимало українських і зарубіжних науковців у галузі кримінального, міжнародного права та кримінології, зокрема: Ю. М. Антонян, Ф. Р. Асціоне, О. В. Богатова, Є. В. Бочаров, Г. Вермулен, В. В. Вітвіцька, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, Н. О. Горб, І. М. Даньшин, С. Ф. Денисов, В. М. Дрьомін, Н. І. Зубченко, Д. О. Калмиков, С. Р. Келлерт, В. В. Кузнецов, С. Г. Кулик, Л. С. Кучанська, А. В. Ландіна, І. І. Лобов, В. А. Ломако, В. О. Макаров, В. С. Мірошниченко, В. О. Навроцький, Дж. С. Одендалл, С. П. Репецький, О. П. Рябчинська, О. В. Саратова, П. П. Сердюк, В. О. Туляков, А. Р. Фелтхаус, В. І. Шакур та ін.

Зокрема, у 2010 р. І. А. Головка захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами», у якій подано кримінально-правову характеристику злочину, передбаченого ст. 299 КК України. У 2016 р. С. Г. Кулик захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам проти моральності», де жорстоке поводження з тваринами розглянуто в контексті запобігання іншим злочинам, що посягають на загальноприйняті засади моралі.

Отже, сьогодні науковці здебільшого обмежуються аналізом кримінально-правової характеристики та фрагментарним вивченням цього негативного явища, але комплексного кримінологічного дослідження жорстокого поводження з тваринами дотепер не було проведено в Україні. Відсутність досліджень кримінологічної характеристики цього злочину,

визначення рівня його латентності, особистості злочинця, детермінації, пропозицій із запобігання на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному рівнях зумовила вибір теми дисертації, її актуальність, теоретичну та практичну значущість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за науковим напрямом «Вдосконалення теорії та практики боротьби зі злочинністю. Запобігання окремим видам злочинності». Дослідження узгоджено з Концепцією розвитку кримінологічної науки в Україні на початку XXI ст. (схваленою Координаційним бюро з проблем кримінології НАПрН України у 2002 р.), Концепцією реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 р. (затвердженою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. № 1209-р).

Тему дисертації затверджено вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 4 від 20 грудня 2013 р.).

Мета і задачі дослідження. *Мета дослідження* – формування кримінологічної характеристики та розробка комплексу заходів запобігання жорсткому поведженню з тваринами.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *завдання*:

- сформулювати поняття жорсткого поведження з тваринами як явища соціальної дійсності;
- простежити еволюцію наукової розробки проблематики жорсткого поведження з тваринами на сучасному етапі розвитку кримінології в Україні та за кордоном;
- проаналізувати основні кількісні і якісні показники вимірювання жорсткого поведження з тваринами;
- дослідити ймовірний обсяг і причини латентності жорсткого поведження з тваринами;
- виявити криміногенні риси особистості злочинця, який жорстко поводить з тваринами;
- встановити детермінаційний комплекс чинників жорсткого поведження з тваринами;
- узагальнити позитивний міжнародний і зарубіжний досвід запобігання жорсткому поведженню з тваринами та можливості його імплементації в Україні;
- розробити комплекс перспективних заходів запобігання жорсткому поведженню з тваринами на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному рівнях.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у зв'язку із запобіганням злочинам проти моральності.

Предмет дослідження – кримінологічна характеристика та запобігання жорстокому поводженню з тваринами.

Методи дослідження визначено відповідно до мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження. Під час роботи над дисертацією використано такі методи пізнання: *логіко-семантичний* – для розкриття поняття жорстокого поводження з тваринами як явища соціальної дійсності (підрозділ 1.1); *статистичні* (мала вибірка, групування, табличний метод, метод відносних величин) і *конкретно-соціологічні* (вивчення документів, анкетування, інтерв'ювання) – для опрацювання емпіричної бази дослідження (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.4); *порівняльно-правовий* – для аналізу міжнародного й зарубіжного досвіду запобігання жорстокому поводженню з тваринами та перспективних шляхів його запровадження в Україні (підрозділ 3.1); *системно-структурний* – для пізнання жорстокого поводження з тваринами як об'єкта кримінологічного дослідження, що складається з різнорідних за спрямованістю поведінки проявів, детермінаційного комплексу та розробки наукових рекомендацій щодо запобігання жорстокому поводженню з тваринами (підрозділи 3.2, 3.3).

Емпіричну базу дослідження становлять 107 кримінальних справ (кримінальних проваджень) за ст. 299 КК України, розглянутих місцевими судами Харківської, Сумської, Полтавської, Дніпропетровської, Кіровоградської, Чернігівської, Закарпатської, Херсонської, Житомирської, Київської областей і м. Києва в 2006–2015 рр.; результати опитування 88 фахівців психоневрологічних обласних клінічних лікарень Луганської, Харківської й Київської областей, 37 представників Асоціації зоозахисних організацій України; статистична звітність Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної служби статистики України за 2006–2015 рр.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим в Україні комплексним кримінологічним дослідженням явища жорстокого поводження з тваринами. Одержані результати надали змогу сформулювати низку положень і висновків, які мають наукову новизну і практичну значущість, а саме.

уперше:

– визначено поняття жорстокого поводження з тваринами як умисного посягання на встановлений порядок утримання та поводження з тваринами шляхом заподіяння істотного фізичного болю та/або особливих мучень, що можуть призвести до каліцтва або смерті хребетної тварини;

– надано кримінологічну характеристику жорстокого поводження з тваринами за 2006–2015 рр., зокрема, встановлено, що рівень злочинності в середньому становить 49 облікованих кримінальних правопорушень на рік, рівень судимості – 11 осіб на рік; основний масив облікованих кримінальних правопорушень – це діяння, передбачене ч. 1 ст. 299 КК України (90%), яке вчинене з хуліганських мотивів (57,0%); констатовано високий рівень латентності таких злочинів;

– здійснено класифікацію осіб, які жорстоко поводяться з тваринами, за критерієм мети їхньої злочинної поведінки. Виокремлено такі групи злочинців: 1) особи, що мають на меті отримати задоволення від знущання з тварин; 2) особи, які прагнуть використати жорстоке поводження з тваринами як погрозу під час сімейно-побутового конфлікту; 3) особи, які ставлять собі за мету отримати ситуативну вигоду від жорстокого поводження з тваринами; 4) особи, які систематично експлуатують тварин з метою отримання прибутку;

– запропоновано трирівневий комплекс заходів запобігання жорстокому поводженню з тваринами, що базується на таких стратегічних напрямках: 1) зниження рівня соціальної напруги; 2) імплементація стандартів Європейської конвенції про захист домашніх тварин спільними зусиллями державних органів, органів місцевого самоврядування та громадських організацій; 3) формування культури відповідального ставлення до тварин;

удосконалено:

– узагальнений кримінологічний портрет злочинця, що жорстоко поводиться з тваринами, згідно з яким це чоловіки (95,9%) молодого й середнього віку (29–39 років – 27,9%, 40–49 років – 20,5%), неодружені (72,1%), які здобули середню або професійно-технічну освіту (93,4%) і на момент вчинення злочину не навчалися та не мали постійного джерела доходів (63,9%), а також вчинили злочин у стані алкогольного сп'яніння (61,5%); типовими морально-психологічними рисами є: відсутність емпатії, підвищена тривожність, ригідність, імпульсивність, злопам'ятство й потайливість, вразливість у міжособистісних стосунках, цинічно-байдуже ставлення до тварин як малоцінної форми життя;

– уявлення про детермінаційний комплекс факторів жорстокого поводження з тваринами, зокрема: 1) високий рівень соціальної напруги; 2) суперечлива політика держави у сфері регулювання порядку поводження та утримання тварин; 3) занепад суспільної моральності;

– обґрунтування імплементації міжнародного й зарубіжного досвіду запобігання жорстокому поводженню з тваринами в Україні, зокрема, за напрямками: 1) упровадження єдиних мінімальних стандартів гуманного поводження з тваринами; 2) криміналізації всіх форм жорстокого поводження з тваринами; 3) розвитку розгалуженої системи запобігання появі безхатніх тварин; 4) державної підтримки роботи муніципальних притулків для тварин; 5) культурно-виховної роботи серед населення щодо підвищення рівня відповідальності володільців домашніх тварин;

набули подальшого розвитку:

– систематизація наявних наукових теорій пояснення феномена людської жорстокості за такими напрямками: 1) біологічний; 2) психоаналітичний; 3) біхевіористський, – на підставі якої зроблено висновок про значний вплив психічного стану фрустрації на жорстоке поводження з тваринами;

– уявлення про високий рівень латентності жорстокого поводження з тваринами, зумовлений чинниками кримінально-правового, організаційного, культурно-виховного характеру, а також відсутністю потерпілої особи;

– судження про важливість індивідуального запобігання жорстокому поводженню з тваринами на ранньому етапі формування особистості шляхом:

1) використання методик психологічної корекції; 2) залучення підлітків до занять спортом як дієвої розрядки фізичної агресії; 3) формування навичок відповідального ставлення до тварин як частини живої природи.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені положення та рекомендації поглиблюють наукові знання про об'єкт дослідження, сприяють усебічному вивченню явища жорстокого поводження з тваринами. Висновки, пропозиції й положення, що містяться в дисертації, можуть бути використані:

– у *науково-дослідній площині* – при подальшому вивченні запобігання злочинам проти моральності та, зокрема, жорстокому поводженню з тваринами;

– у *правотворчій площині* – для вдосконалення чинного кримінального, адміністративного, екологічного законодавства з питань поводження з тваринами та відповідальності за неналежне виконання таких вимог;

– у *правозастосовній площині* – для підвищення ефективності суб'єктів запобіжної діяльності, зокрема, працівників громадських неприбуткових організацій і державних органів (акт упровадження результатів дослідження в правозастосовну діяльність Апеляційного суду Харківської області від 15 вересня 2016 р.; довідка про впровадження результатів дисертаційної роботи в діяльність Благодійного фонду Дніпровського району м. Києва «Київський еколого-культурний центр» від 10 вересня 2016 р.);

– у *навчальному процесі* – для розробки та викладання курсу «Кримінологія», написання науково-практичних і навчально-методичних посібників тощо (довідка про впровадження результатів дослідження в навчальний процес Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого від 20 вересня 2016 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження доповідалися й обговорювалися на науково-практичних конференціях і симпозіумі: «Правова доктрина України – основа формування правової системи держави» (м. Харків, 2013 р.); «Четверті харківські кримінально-правові читання» (м. Харків, 2014 р.); «Права людини і довкілля у новій Україні: на честь професора С. М. Кравченко» (м. Львів, 2014 р.); «Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків» (м. Харків, 2014 р.); «Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми» (м. Харків, 2015 р.).

Публікації. Результати дисертації викладено в 12 наукових працях, з яких: 6 – статті в наукових фахових виданнях України, 1 – стаття в зарубіжному виданні, 5 – матеріали конференцій і симпозіуму.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що разом містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел, трьох додатків. Загальний обсяг дисертації становить 203 сторінки, з них: основний текст – 168 сторінок, список використаних джерел – 35 сторінок, додатки – 3 сторінки. Список використаних джерел включає 321 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації; вказано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; наведено наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; наведено дані щодо апробації та публікацій.

Розділ 1 «Жорстоке поводження з тваринами як об'єкт кримінологічного дослідження» складається з двох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Поняття жорстокого поводження з тваринами»* надано визначення поняття жорстокого поводження з тваринами та аналіз його характерних ознак.

Обґрунтовано, що запровадження ринкових відносин в Україні, у тому числі й права приватної власності на об'єкти тваринного світу, започаткування розплідників престижних європейських порід домашніх собак і котів відбулося у 1990-х рр. на тлі відсутності деталізованого нормативного регулювання утримання домашніх улюбленців, а також розвиненої культури поводження з домашніми та іншими видами тварин. У зв'язку із цим жорстоке поводження з тваринами, незважаючи на доволі невисокі офіційні показники, є масово поширеним в Україні явищем, яке торкається великого спектра сторін суспільного буття.

Виходячи з аналізу українського законодавства, висунуто тезу про те, що сферою існування й відтворення жорстокого поводження з тваринами є встановлений порядок утримання та поводження з тваринами. Зроблено висновок, що запобігання жорстокому поводженню з тваринами можливе лише шляхом гуманізації використання тварин у всіх без винятку аспектах суспільного життя, що унеможливить будь-які зловживання.

Підтримано думку про доцільність дослідження жорстокого поводження з тваринами як різновиду кримінологічного феномена злочинної жорстокості. На підставі дослідження диспозиції ст. 299 КК України обґрунтовано, що саме спосіб, а не мотив або мета діяння є ключовою ланкою в конструкції поняття жорстокого поводження з тваринами, адже всі чотири передбачені в диспозиції ст. 299 КК України діяння невід'ємні від заподіяння тварині істотного фізичного болю та тривалих у часі мучень, що матимуть наслідком каліцтво або смерть хребетної тварини. Наведено такі типові форми жорстокого поводження з тваринами, як патологічна, сімейно-побутова, у мисливстві, у тваринництві, у розважально-видовищному бізнесі, у комунальному господарстві та під час проведення наукових дослідів.

Виходячи з викладеного, під жорстоким поводженням з тваринами запропоновано розуміти умисне посягання на встановлений порядок утримання та поводження з тваринами шляхом заподіяння істотного фізичного болю та/або особливих мучень, що можуть призвести до каліцтва або смерті хребетної тварини.

У *підрозділі 1.2 «Стан наукової розробки проблеми жорстокого поводження з тваринами»* констатовано, що сьогодні на науковому просторі

України та СНД відсутні комплексні кримінологічні дослідження цієї проблематики, об'єктом дисертаційних робіт є лише окремі кримінально-правові та кримінологічні аспекти, а цього недостатньо для розробки ефективної моделі загальносоціального та спеціально-кримінологічного запобігання, а також уникнення механічного запозичення релевантного зарубіжного досвіду. Додатково висвітлено, що європейські й північноамериканські кримінологи вже понад 50 років розробляють проблематику жорстокого поводження з тваринами та її причин у контексті домашнього насильства, дослідження особистостей серійних убивць, підтвердження або спростування зв'язку між знущанням з тварин та насильством, спрямованим на людей, тощо.

На підставі аналізу праць Ф. Р. Асціоне та інших дослідників зроблено висновок про відсутність одноманітного тлумачення жорстокого поводження з тваринами в зарубіжній кримінології. Запропоновано виділити три класичні наукові напрями: біологічний, психоаналітичний та біхевіористський – для групування теорій, що пояснюють причини людської жорстокості та агресії, у тому числі й щодо тварин. Указано, що найбільш переконливою серед наявних пояснень жорстокого поводження з тваринами є гіпотеза, висунена авторами теорії фрустрації, щодо зміщення агресії з фрустратора (джерела розчарування, реальної або уявної перепони злочинця на шляху до задоволення матеріальних і/або сексуальних потреб) на тварину.

Розділ 2 «Кримінологічна характеристика жорстокого поводження з тваринами» містить чотири підрозділи.

У підрозділі 2.1 *«Аналіз кількісних і якісних показників вимірювання жорстокого поводження з тваринами»* зазначено, що рівень злочинності щодо жорстокого поводження з тваринами в середньому становить 49 облікованих кримінальних правопорушень на рік, рівень судимості – 11 осіб на рік. Показники коефіцієнта злочинної інтенсивності коливаються в межах 0,05–0,2 злочину, а коефіцієнта злочинної активності – 0,03–0,09 злочинця на 100 тис. населення. Констатовано, що основні кількісні і якісні показники жорстокого поводження з тваринами офіційної кримінально-правової статистики відбивають лише стан обліково-реєстраційної дисципліни в органах охорони правопорядку України, а не реальні обсяги та форми поширення в суспільстві цього небезпечного, масового феномена.

Основний масив облікованих кримінальних правопорушень становить діяння, передбачене ч. 1 ст. 299 КК України (90%), яке вчинене з хуліганських мотивів (57,0%). Іноді (15,8%) жорстоке поводження з тваринами супроводжується додатковою кваліфікацією за ст. 296 КК України (хуліганство); трапляються також поодинокі випадки кваліфікації в сукупності зі ст. 185 КК України (крадіжка), ст. 186 КК України (грабіж) і ст. 263 КК України (незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами).

Установлено також нерівномірне територіальне поширення жорстокого поводження з тваринами. За даними дослідження, найбільшу кількість злочинів

за ст. 299 КК України було зареєстровано в Автономній Республіці Крим, Донецькій, Дніпропетровській, Запорізькій, Одеській та Харківській областях, що пояснюється високим рівнем урбанізації, порівняно більшою до інших регіонів підтримкою антисоціальних поглядів, звичаїв, традицій, установок.

У підрозділі 2.2 «*Латентність жорстокого поводження з тваринами*» на підставі опитування експертів зроблено висновок про високий рівень латентності жорстокого поводження з тваринами. На думку більшості експертів у галузі зоозахисту (35,1%), реєструється лише один із десяти тисяч випадків жорстокого поводження з тваринами.

Окреслено основні причини латентизації кримінально-правового, організаційного, культурно-виховного характеру, а також ті, що пов'язані з природою цього злочину (відсутність потерпілої особи). Запобіганню латентизації жорстокого поводження з тваринами може сприяти формування в громадян екологічної свідомості, милосердного й відповідального ставлення до тварин, підвищення професіоналізації співробітників органів охорони правопорядку, зміцнення їхньої матеріальної бази; якісне вдосконалення порядку ведення кримінально-правової статистики, яка лише приблизно відображає стан злочинності в Україні; ліквідація необ'єктивності, неповноти статистичних показників про фактичну злочинність, формального ставлення співробітників статистичного обліку до дорученої роботи, виключення випадків зловживання з їхнього боку; реальне забезпечення захисту свідків.

У підрозділі 2.3 «*Особистість злочинця, що жорстоко поводиться з тваринами*» наведено основні кримінологічно значущі риси особистості злочинця, який жорстоко поводиться з тваринами.

На підставі дослідження архівних кримінальних справ і кримінальних проваджень встановлено, що за гендерною ознакою переважають чоловіки (95,9%), жінок відповідно – 4,1%. За віковою ознакою переважають особи молодого й середнього віку (29–39 років – 27,9%, 40–49 років – 20,5%). Майже три чверті злочинців не були в шлюбі (72,1%), як правило, здобули середню або професійно-технічну освіту (93,4%) і на момент злочину не навчалися та не мали постійного джерела доходів (63,9%). Дослідженням встановлено, що більшість винних скоїли злочин у стані алкогольного сп'яніння (61,5%). Констатовано, що жорстоке поводження з тваринами зазвичай вчиняють з умисною формою вини, близько однієї десятої частини (11,2 %) від усіх винних вчинили злочин у групі (у формі попередньої змови).

Доведено, що інтегруючою морально-психологічною рисою осіб, які жорстоко поводяться з тваринами, є їхня підвищена вразливість до стану фрустрації, прагнення змістити накопичену агресію з фрустрованої потреби на тварину з метою самоствердження, розширення автономії свого «Я» за рахунок підкорення собі життя іншого створіння. До поширених специфічних емоційно-вольових рис належать такі: відсутність емпатії, підвищена тривожність, ригідність, імпульсивність, злопам'ятство й потайливість, вразливість у міжособистісних стосунках, цинічно-байдуже ставлення до тварин як малоцінної форми життя.

Запропоновано класифікацію осіб, які жорстоко поводяться з тваринами, на чотири групи за критерієм цілей їхньої злочинної поведінки: 1) особи, що мають на меті отримати задоволення від знущання з тварин; 2) особи, які прагнуть використати жорстоке поводження з тваринами як погрозу під час сімейно-побутового конфлікту; 3) особи, які ставлять собі за мету отримати ситуативну вигоду від жорстокого поводження з тваринами; 4) особи, які систематично експлуатують тварин з метою отримання прибутку.

У підрозділі 2.4 «Детермінація жорстокого поводження з тваринами» зазначено, що детермінаційний комплекс жорстокого поводження з тваринами об'єднує три групи криміногенних чинників: 1) високий рівень соціальної напруги; 2) суперечлива політика держави у сфері регулювання порядку поводження та утримання тварин; 3) занепад суспільної моральності.

Високий рівень соціальної напруги традиційно пов'язують із корупцією, відтоком капіталу, продовжуваним збройним конфліктом на Сході України, недосконалою системою освіти та медицини, нерозвиненою інфраструктурою тощо, що в сукупності детермінує низький рівень купівельної спроможності та добробуту домогосподарств. Висловлено припущення, що загострення соціальної нерівності неминуче тягне за собою сплески насильства з боку незаможних громадян, якими керують загострені відчуття пригнобленості та браку контролю в житті, що дає також потужний стимул до виправдовування ними власної жорстокості. Друга група чинників об'єднує низку недоліків і помилок державної політики у сфері регулювання порядку поводження та утримання тварин, а саме: пасивний і несистематичний характер імплементації положень Європейської конвенції про захист домашніх тварин, відсутність чітких критеріїв для розмежування кваліфікації дій осіб, що жорстоко поводитися з тваринами, норм ст. 89 КУпАП і ст. 299 КК України, сталої підтримки зоозахисних громадських організацій, невдала адміністративна реформа в заповідній справі, реагування на негуманну систему регуляції численності безхатніх тварин у деяких містах, застарілий режим регулювання обігу пневматичної зброї, низький рівень підготовки працівників органів охорони правопорядку. Третя група включає чинники культурно-виховного характеру: кризу масової культури, кібернетичну лудоманію, романтизацію злочинної контркультури, хижацько-експлуататорське ставлення до живої природи (зокрема, культ полювання), відсутність культури відповідального ставлення до домашніх тварин, насильство в сім'ї, формальний підхід до еколого-етичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах.

Зроблено висновок, що вказані елементи детермінаційного комплексу перебувають у постійній взаємодії та взаємозв'язку, утворюючи в сукупності сприятливе тло для становлення антисоціальних поглядів, звичаїв, традицій, установок й інтересів, що знаходять прояв в одиничних епізодах умисного жорстокого поводження з тваринами.

Розділ 3 «Запобігання жорстокому поводженню з тваринами» включає три підрозділи.

У підрозділі 3.1 «Міжнародний і зарубіжний досвід запобігання жорстокому поводженню з тваринами» на підставі аналізу нормативних актів

Ради Європи та національного законодавства держав членів Європейського Союзу та країн Північної Америки зроблено висновок про необхідність імплементації в Україні позитивного міжнародного й зарубіжного досвіду запобігання жорстокому поводженню з тваринами.

Відзначено, що центральним актом у системі регіональних стандартів Ради Європи щодо забезпечення добробуту тварин є Європейська конвенція про захист домашніх тварин, ухвалена в 1987 р., з одного боку, як перший детально регламентований документ, присвячений гарантіям добробуту не окремих вразливих або економічно цінних тварин, а тварин-компаньйонів, людські знущання з яких найчастіше залишаються латентними; з іншого – як документ, у якому безпосередньо проголошено цінність життя та благополуччя кожної тварини.

Указано, що відправними засадами запобігання жорстокому поводженню з тваринами за кордоном є: а) упровадження єдиних регіональних мінімальних стандартів гуманного поводження з тваринами; б) криміналізація всіх форм жорстокого поводження з тваринами; в) розвиток розгалуженої системи запобігання появі безхатніх тварин; г) державна підтримка роботи муніципальних притулків; г) соціокультурна робота з населенням щодо підвищення рівня відповідальності володільців домашніх тварин. Визначено, що імплементація указаних принципів є запорукою розроблення в Україні власної ефективної стратегії гуманного поводження з тваринами, організації та управління комунальними притулками для тварин, а також запобігання жорстокому поводженню з тваринами.

У підрозділі 3.2 *«Загальносоціальне та спеціально-кримінологічне запобігання жорстокому поводженню з тваринами»* зазначено, що загальносоціальне запобігання злочинам, передбаченим ст. 299 КК України, слугує фундаментом для інших форм запобігання цим злочинам, передбачає вжиття соціально-економічних (зниження рівня соціальної напруги шляхом боротьби з безробіттям, оптимізація системи соціального захисту), правових (удосконалення чинного законодавства у сфері охорони моральності, укріплення інститутів громадянського суспільства, ліквідація прогалін і суперечностей в існуючих нормативно-правових приписах), організаційно-управлінських (інституційний контроль за дотриманням правопорядку у сфері охорони гуманного ставлення до тварин), культурно-виховних (еколого-етичне виховання дітей і підлітків, підняття рівня правосвідомості й, зокрема, еколого-правової свідомості, підвищення рівня моральності в суспільстві) та інших заходів.

Обґрунтовано тезу про визначальне місце кримінологічної профілактики в системі спеціально-кримінологічного запобігання жорстокому поводженню з тваринами. Головними векторами такої діяльності є забезпечення на загальнодержавному та місцевих рівнях контролю за додержанням стандартів поводження з тваринами й гуманне розв'язання проблеми безпритульних тварин.

Спеціально-кримінологічне запобігання злочинам, передбаченим ст. 299 КК України, повинно складатися з комплексної системи заходів, яка буде

спрямована на виконання таких завдань: а) усунення прогалин і суперечностей у нормативно-правових актах, що стають на заваді адаптації національного законодавства до ратифікованої Україною Європейської конвенції захисту домашніх тварин; б) встановлення кожною територіальною громадою Правил поводження з домашніми тваринами в населеному пункті, які відповідають чинному законодавству; в) стимулювання відповідального ставлення до тварин шляхом встановлення заборони придбавати домашніх тварин особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, забезпечення реєстрації всіх домашніх тварин і сплати цільового збору до місцевих бюджетів; г) фінансова та організаційно-управлінська підтримка з боку держави притулків для тварин при громадських неприбуткових організаціях; г) обмеження обігу пневматичної зброї.

У підрозділі 3.3 «Індивідуальне запобігання жорстокому поводженню з тваринами» відзначено істотну перевагу індивідуального рівня запобігання злочинності, а саме врахування при здійсненні запобіжного впливу індивідуальних рис та особливостей, притаманних кожній конкретній особі, а також добору найефективніших засобів впливу.

Запропоновано розуміти під об'єктом індивідуального запобігання жорстокому поводженню з тваринами цинічно-споживацьке ставлення до тварин, підвищений ризик агресивної реакції на стан фрустрації, відсутність навичок саморегуляції агресії (у межах осудності). Серед контингенту осіб, на яких спрямовано запобіжний вплив, виділено три групи: 1) неповнолітні; 2) особи, які раніше були судимі за насильницькі злочини; 3) особи з розладами психіки та поведінки (у межах осудності).

Серед заходів індивідуального запобігання жорстокому поводженню з тваринами підкреслено найбільшу потенційну ефективність заходів запобіжного впливу на осіб неповнолітнього віку, що має здійснюватися за напрямками: 1) використання методик психологічної корекції; 2) залучення підлітків до занять спортом як дієвої розрядки фізичної агресії; 3) формування навичок відповідального ставлення до тварин як частини живої природи.

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено наукове завдання, що полягає в дослідженні природи явища, його детермінант та розробленні комплексу заходів запобігання його проявам. Основні теоретичні та практичні результати дослідження полягають у такому.

Законодавче регулювання суспільних відносин, що виникають у зв'язку з утриманням тварин та поводженням із ними фізичних і юридичних осіб, належить до сфери цивільно-правового, адміністративно-правового та кримінально-правового регулювання. Найтяжчою формою правопорушення в цій сфері є жорстоке поводження з тваринами, об'єктом якого є загальноприйняті моральні засади суспільства в частині ставлення до тварин.

Під жорстоким поводженням з тваринами запропоновано розуміти умисне посягання на встановлений порядок утримання та поводження з тваринами шляхом заподіяння істотного фізичного болю та/або особливих

мучень, що можуть призвести до каліцтва або смерті хребетної тварини. До типових сфер жорстокого поводження з тваринами належать патологічна, сімейно-побутова, у мисливстві, у тваринництві, у розважально-видовищному бізнесі, у комунальному господарстві та під час проведення наукових дослідів.

Негативний відбиток жорстокого поводження з тваринами в суспільній свідомості формується як результат криміногенних наслідків вчинення цього злочину як для осіб, які безпосередньо знущуються з тварин, так і очевидців подібних діянь. Жорстоке поводження з тваринами сприймається очевидцями та власниками постраждалих тварин, зокрема неповнолітніми особами, як ослаблення соціального контролю, що породжує занепокоєння, почуття страху й уразливості. Порівняно вагомим наслідком знущань з тварин є те, що засвоєні моделі деструктивної поведінки можуть надалі повторюватися в тяжчій формі. Зауважено, що жорстоке поводження з тваринами свідчить про ймовірність переходу в майбутньому до різних форм насильства над людьми.

2. Критичний аналіз останніх наукових досліджень у сфері жорстокого поводження з тваринами в Україні та СНД надає змогу зробити висновок про відсутність системних кримінологічних досліджень цієї проблематики на вітчизняних теренах. Об'єктом дисертаційних робіт, захищених останніми роками, були лише окремі кримінально-правові, криміналістичні та кримінологічні аспекти.

Протягом ХХ ст. зарубіжні кримінологи приділяли значну увагу вивченню людської жорстокості, зокрема й жорсткому поводженню з тваринами, його причин та умов, а також наявності стійких нахилів до такої поведінки в насильницьких злочинців. Серед численних теорій, що розглядають причини людської жорстокості та агресії, існують три класичні напрями: біологічний, психоаналітичний і біхевіористський. Найбільш переконливою серед наявних пояснень жорстокого поводження з тваринами є гіпотеза, висунута авторами теорії фрустрації, щодо зміщення агресії з фрустратора (джерела розчарування, реальної або уявної перепони злочинця на шляху до задоволення матеріальних і/або сексуальних потреб) на тварину.

На підставі опрацювання здобутків зарубіжних кримінологів наголошено на необхідності вивчення кількісних і якісних показників жорстокого поводження з тваринами в Україні, факторів, що його детермінують, рівня латентності, а також особистості злочинця, який жорстоко поводиться з тваринами, з метою розроблення ефективного загальносоціального та спеціально-кримінологічного запобігання цьому негативному явищу суспільного буття.

3. Під час дослідження стану кількісних і якісних показників жорстокого поводження з тваринами протягом 2006–2015 рр. виявлено тенденцію до помірного зростання рівня цих злочинів. Більшість їх вчиняється в найбільш урбанізованих областях, зокрема на Сході та Півдні України, що пояснюється порівняно більшою, ніж в інших областях, підтримкою антисоціальних поглядів, звичаїв, традицій, установок. Жорсткому поводженню з тваринами притаманні такі тенденції: структурної переваги епізодів, вчинених в умовах очевидності, тобто внаслідок емоційного збудження, гнівного імпульсу, без

ретельного добору знарядь; предметами злочинних посягань найчастіше є собаки через різку негативну реакцію на запах і поведінку людей у стані алкогольного сп'яніння та захист власників у сімейно-побутових конфліктах; вчинення цього злочину за сукупністю з хуліганством, крадіжкою, грабежем, незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

4. Відповідно до оцінок експертів у галузі зоозахисту, для жорстокого поводження з тваринами характерний високий рівень латентності. Серед причин латентизації наявні чинники кримінально-правового, організаційного, культурно-виховного характеру, а також власне природа цього злочину (відсутність потерпілої особи). Установленню фактичних обсягів латентності може сприяти формування в громадян екологічної свідомості, милосердного й відповідального ставлення до тварин, підвищення професіоналізації співробітників органів охорони правопорядку, зміцнення їхньої матеріальної бази; якісне вдосконалення порядку ведення кримінально-правової статистики, яка лише приблизно відображає стан злочинності в Україні; ліквідація необ'єктивності, неповноти статистичних показників про фактичну злочинність, формального ставлення співробітників статистичного обліку до дорученої роботи, виключення випадків зловживання з їхнього боку; реальне забезпечення захисту свідків.

5. На підставі аналізу соціально-демографічних, кримінально-правових і морально-психологічних ознак особистості злочинця, який вчинив жорстоке поводження з тваринами, виділено його характерні особливості. Це чоловіки переважно віком 29–49 років, здебільшого неодружені, як правило, із середньою освітою, які не працюють і не навчаються; 23,6% мали незняту й непогашену судимість, із них 21,3% відбували покарання в місцях позбавлення волі; 61,5% на момент вчинення злочину перебували в стані алкогольного сп'яніння. Проте вказані риси не є однорідними для всіх злочинців вказаної категорії. Велику роль при вчиненні злочину, передбаченого ст. 299 КК України, відіграють морально-психологічні та психічні риси, у структурі яких інтегруючою ознакою є підвищена вразливість особи до стану фрустрації, прагнення змістити накопичену агресію з фрустрованої потреби на тварину з метою самоствердження, розширення автономії свого «Я» за рахунок підкорення собі життя іншого створіння. До поширених специфічних морально-психологічних рис належать відсутність емпатії, підвищена тривожність, ригідність, імпульсивність, злопам'ятство й потайливість, вразливість у міжособистісних стосунках, цинічно-байдуже ставлення до тварин як малоцінної форми життя.

За критерієм цілей злочинної поведінки осіб, які жорстоко поводяться з тваринами, їх класифіковано на чотири групи: 1) особи, що мають на меті отримати задоволення від знущання з тварин; 2) особи, які прагнуть використати жорстоке поводження з тваринами як погрозу під час сімейно-побутового конфлікту; 3) особи, які ставлять собі за мету отримати ситуативну вигоду від жорстокого поводження з тваринами; 4) особи, які систематично експлуатують тварин з метою отримання прибутку.

6. Детермінаційний комплекс чинників, що впливають на виникнення, відтворення та поширення явища жорстокого поводження з тваринами й формують криміногенні деформації колективної свідомості, поділено на три групи детермінант: 1) високий рівень соціальної напруги; 2) суперечлива політика держави у сфері регулювання порядку поводження та утримання тварин; 3) занепад суспільної моральності.

Перша група охоплює такі криміногенні чинники, як: високий рівень корупції, відтік капіталу, продовжуваний збройним конфліктом на Сході України, недосконала система освіти та медицини, погана інфраструктура тощо, – що в сукупності детермінує низький рівень купівельної спроможності та добробуту домогосподарств. У свою чергу, високий рівень соціальної напруги тягне за собою сплески насильства з боку незаможних громадян, якими керують загострені відчуття пригнобленості та браку контролю в житті, що дає також потужний стимул для виправдовування ними власної жорстокості.

До криміногенних чинників суперечливої політики держави у сфері регулювання порядку поводження та утримання тварин віднесено: пасивний та несистематичний характер імплементації положень Європейської конвенції про захист домашніх тварин, відсутність чітких критеріїв для розмежування кваліфікації дій осіб, що жорстоко поводитися з тваринами, норм ст. 89 КУпАП і ст. 299 КК України, сталої підтримки зоозахисних громадських організацій, невдалу адміністративну реформу в заповідній справі, реагування на негуманну систему регуляції чисельності безхатніх тварин у деяких містах, застарілий режим регулювання обігу пневматичної зброї, низький рівень підготовки працівників органів охорони правопорядку.

Чинниками культурно-виховного характеру, що сприяють занепаду суспільної моральності, є криза масової культури, кібернетична лудоманія, романтизація злочинної контркультури, хижацько-експлуаторське ставлення до живої природи, відсутність культури відповідального ставлення до домашніх тварин, насильство в сім'ї, формальний підхід до еколого-етичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах.

Указані детермінанти перебувають у постійній взаємодії та взаємозв'язку, утворюючи в сукупності сприятливе тло для становлення антисоціальних поглядів, звичаїв, традицій, установок й інтересів, що знаходять прояв в одиничних епізодах умисного жорстокого поводження з тваринами.

7. Узагальнення міжнародного та зарубіжного досвіду запобігання жорстокому поводженню з тваринами переконливо свідчить про доцільність запозичення найкращих практик економічно розвинутих країн шляхом комплексної взаємодії органів державної влади з профільними громадськими неприбутковими організаціями. Встановлено, що базовими засадами такої діяльності за кордоном є: а) упровадження єдиних регіональних мінімальних стандартів гуманного поводження з тваринами; б) криміналізація всіх форм жорстокого поводження з тваринами; в) розвиток розгалуженої системи запобігання появі безхатніх тварин; г) державна підтримка роботи муніципальних притулків; ґ) соціокультурна робота з населенням щодо підвищення рівня відповідальності володільців домашніх тварин. Визначено, що імплементація указаних принципів є запорукою розроблення в

Україні власної ефективної стратегії гуманного поводження з тваринами, організації та управління комунальними притулками для тварин, а також запобігання жорстокому поводженню з тваринами.

8. Аргументовано, що загальносоціальне запобігання жорстокому поводженню з тваринами має здійснюватися на системній основі. Послідовна соціальна політика держави передбачає вжиття соціально-економічних (зниження рівня соціальної напруги шляхом боротьби з безробіттям, оптимізація системи соціального захисту), правових (удосконалення чинного законодавства у сфері охорони моральності, зміцнення інститутів громадянського суспільства, ліквідація прогалин і суперечностей в існуючих нормативно-правових приписах), організаційно-управлінських (інституційний контроль за дотриманням правопорядку у сфері охорони гуманного ставлення до тварин), культурно-виховних (еколого-етичне виховання дітей і підлітків, підвищення рівня правосвідомості, зокрема, еколого-правової свідомості, і рівня моральності в суспільстві) та інших заходів.

Зауважено, що головними векторами профілактичної діяльності є забезпечення на загальнодержавному та місцевих рівнях контролю за дотриманням стандартів поводження з тваринами й гуманне розв'язання проблеми безпритульних тварин.

Основними завданнями спеціально-кримінологічного запобігання злочинам, передбаченим ст. 299 КК України, є: а) усунення прогалин і суперечностей у нормативно-правових актах, що стають на заваді адаптації національного законодавства до ратифікованої Україною Європейської конвенції захисту домашніх тварин; б) розроблення кожною територіальною громадою Правил поводження з домашніми тваринами в населеному пункті, які відповідають чинному законодавству; в) стимулювання відповідального ставлення до тварин шляхом встановлення заборони придбавати домашніх тварин особами, які не досягли шістнадцятирічного віку, забезпечення реєстрації всіх домашніх тварин і сплати цільового збору до місцевих бюджетів; г) фінансова та організаційно-управлінська підтримка з боку держави притулків для тварин при громадських неприбуткових організаціях; ґ) обмеження обігу пневматичної зброї.

9. У межах дослідження можливостей індивідуального запобігання жорстокому поводженню з тваринами вирізнено об'єкт індивідуального запобіжного впливу – цинічно-споживацьке ставлення до тварин, підвищений ризик агресивної реакції на стан фрустрації, відсутність навичок саморегуляції агресії (у межах осудності). Серед контингенту осіб, на яких спрямовано запобіжний вплив, виділено три групи: 1) неповнолітні; 2) особи, які раніше були судимі за насильницькі злочини; 3) особи з розладами психіки та поведінки (у межах осудності).

Запобіжний вплив на осіб неповнолітнього віку охоплює комплекс заходів, спрямованих на зниження вразливості до стану фрустрації, та включає: 1) використання методик психологічної корекції; 2) залучення підлітків до занять спортом як дієвої розрядки фізичної агресії; 3) формування навичок відповідального ставлення до тварин як частини живої природи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Шуміло О. О. Нормативно-правове забезпечення охорони тварин від жорсткого поводження: до історії питання [Електронний ресурс] / О. О. Шуміло // Порівняльно-аналітичне право : електронне фахове наукове видання. – 2014. – № 6. – С. 302–305. – Режим доступу: http://www.pap.in.ua/6_2014/93.pdf. – Заголовок з екрана.
2. Шуміло О. О. Щодо стану наукової розробки проблеми жорсткого поводження з тваринами / О. О. Шуміло // Право і суспільство. – 2015. – № 6. – Ч. 3. – С. 170–175.
3. Шуміло О. О. Латентний вимір жорсткого поводження з тваринами [Електронний ресурс] / О. О. Шуміло // the Journal of Eastern European Law / Журнал східноєвропейського права. – 2015. – № 22. – С. 126–130. – Режим доступу: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2015/12/shumilo_22.pdf (дата звернення: 18.02.2016). – Заголовок з екрана.
4. Шуміло О. О. Щодо кількісних і якісних показників жорсткого поводження з тваринами / О. О. Шуміло // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія “Юридичні науки”. – 2015. – Вип. 5. – Т. 4. – С. 27–30.
5. Шуміло О. О. Особливості детермінації жорсткого поводження з тваринами / О. О. Шуміло // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія “Право”. – 2016. – Вип. 36. – Т. 2. – С. 117–122.
6. Шуміло О. О. Міжнародний і зарубіжний досвід запобігання жорсткому поводженню з тваринами / О. О. Шуміло // Часопис Київського університету права. – 2016/2. – С. 349–353.

Стаття в зарубіжному виданні

7. Шуміло О. О. Жорстоке поводження з тваринами як явище соціальної дійсності / О. О. Шуміло // Jurnalul Juridic National: Teorie si practica. – 2015. – № 4/2 (14). – С. 110–116.

Матеріали конференцій і симпозіуму

8. Шуміло О. О. Щодо структури дослідження кримінологічної характеристики та запобігання жорсткому поводженню з тваринами / О. О. Шуміло // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю Нац. акад. прав. наук України та обговоренню п'ятитомної монографії «Правова доктрина України». – Харків, 2013. – С. 1020–1023.
9. Шуміло О. О. Кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами: історія та сьогодення / О. О. Шуміло // Четверті харківські кримінально-правові читання : тези доп. та наук. повідомл. учасників міжнар. наук. конф. студентів та аспірантів (м. Харків, 16–17 трав. 2014 р.) / ред. кол.: В. Я. Тацій (голов. ред.) та ін. – Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого : Право, 2014. – С. 371–373.

10. Шуміло О. О. Трансформація принципу гуманізму в сучасному кримінальному праві України / О. О. Шуміло // Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 9–10 жовт. 2014 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Харків : Право, 2014. – С. 455–458.

11. Shumilo O. Regulatory support of protection of animals against cruelty: case record / Olha Shumilo // Human Rights and Environment in a New Ukraine: in Honor of Prof. Svitlana Kravchenko : collection of articles and abstracts of participants of the international interdisciplinary symposium, 20–21 September 2014. – Lviv, 2015. – P. 304–313.

12. Шуміло О. О. Щодо психологічного та соціологічного підходів до вивчення жорстокого поводження з тваринами / О. О. Шуміло // Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Харків : ХНУВС, 2015. – С. 330–333.

АНОТАЦІЯ

Шуміло О. О. Кримінологічна характеристика та запобігання жорстокому поводженню з тваринами. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2016.

Дисертація присвячена дослідженню жорстокого поводження з тваринами, його кримінологічної природи, вирішенню комплексу теоретичних та прикладних проблем, пов'язаних із запобіганням цьому негативному соціальному явищу.

Надано визначення жорстокого поводження з тваринами, з'ясовано його характерні ознаки та форми прояву, проаналізовано стан наукової розробки цієї проблеми. На підставі вивчення кількісних і якісних показників встановлено стан, динаміку й тенденції жорстокого поводження з тваринами, рівень латентності цього злочину. Досліджено особистість злочинця, який жорстоко поводить з тваринами, за соціально-демографічними, морально-психологічними, соціально-рольовими та кримінально-правовими ознаками. Запропоновано класифікацію таких осіб за метою їхньої злочинної поведінки. Розглянуто детермінаційний комплекс чинників жорстокого поводження з тваринами. Висвітлено позитивний міжнародний та зарубіжний досвід запобігання жорстокому поводженню з тваринами. Запропоновано основні заходи загальносоціального, спеціально-кримінологічного й індивідуального запобігання жорстокому поводженню з тваринами.

Ключові слова: жорстоке поводження з тваринами, злочини проти моральності, кримінологічна характеристика, особистість злочинця, детермінація, запобігання.

АННОТАЦИЯ

Шумило О. А. Криминологическая характеристика и предупреждение жестокого обращения с животными. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Классический частный университет, Запорожье, 2016.

Диссертация посвящена исследованию жестокого обращения с животными, его криминологической природы, решению комплекса теоретических и прикладных проблем, связанных с предотвращением этого негативного социального явления. Выделены существенные признаки рассматриваемого негативного социального явления, на основе чего сформулировано его понятие. Проанализирована степень научной разработки проблематики жестокого обращения с животными в Украине и за рубежом.

Наиболее распространёнными формами совершения указанного преступления являются патологическая, семейно-бытовая, в охоте, животноводстве, развлекательно-зрелищном бизнесе, коммунальном хозяйстве и во время проведения научных опытов. Изучены количественные и качественные показатели жестокого обращения с животными, а именно: уровень, коэффициенты, динамика, география, топография, латентность. Установлено, что указанному преступлению свойственны стабильная тенденция к возрастанию и высокий уровень латентности. География рассматриваемых преступлений характеризуется наибольшим распространением в наиболее урбанизированных регионах.

На основе изучения личности преступника, который жестоко обращается с животными, исходя из совокупности социально-демографических, уголовно-правовых и морально-психологических признаков, создан его криминологический портрет, а также предложена классификация таких лиц на основе целей преступного поведения.

Изучение детерминации жестокого обращения с животными позволило определить детерминирующий комплекс факторов социально-экономического, политико-правового и культурного характера.

Установлены отправные принципы предотвращения жестокого обращения с животными за рубежом, а именно: а) внедрение единых региональных минимальных стандартов гуманного обращения с животными; б) криминализация всех форм жестокого обращения с животными; в) развитие разветвленной системы предотвращения появления бездомных животных; г) государственная поддержка работы муниципальных приютов; д) социокультурная работа с населением с целью повышения уровня ответственности владельцев домашних животных.

Предложено предупреждение жестокого обращения с животными предлагается путём реализации системы мер общесоциального, специально-криминологического и индивидуального характера.

В пределах общесоциальной разновидности предупредительной деятельности предложено выделить комплекс мер социально-экономического, правового, организационно-управленческого и культурно-воспитательного характера. Основными задачами специально-криминологического предупреждения жестокого обращения с животными являются: а) устранение пробелов и противоречий в нормативно-правовых актах, препятствующих адаптации национального законодательства к ратифицированной Украиной Европейской конвенции о защите домашних животных; б) установление каждой территориальной общиной Правил обращения с домашними животными в населенном пункте, которые соответствуют действующему законодательству; в) стимулирование ответственного отношения к животным путем установления запрета приобретать домашних животных лицам, не достигшим шестнадцатилетнего возраста, обеспечение регистрации всех домашних животных и уплаты целевого сбора в местные бюджеты; г) финансовая и организационно-управленческая поддержка со стороны государства приютов для животных при общественных неприбыльных организациях; д) ограничение обращения пневматического оружия.

В свою очередь, индивидуальное предупредительное воздействие следует направлять на цинично-потребительское отношение к животным, повышенный риск агрессивной реакции на состояние фрустрации, отсутствие навыков саморегуляции агрессии (в рамках вменяемости) среди лиц несовершеннолетнего возраста, а также ранее судимых за насильственные преступления и страдающих расстройствами психики и поведения (в рамках вменяемости).

Ключевые слова: жестокое обращение с животными, преступления против нравственности, криминологическая характеристика, личность преступника, детерминация, предупреждение.

SUMMARY

Shumilo O. O. Criminological characteristics and prevention of animal abuse. – The manuscript.

The thesis for the Degree of the Candidate of Legal Sciences. Speciality 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal Executive Law. – Classic Private University, Zaporizhzhia, 2016.

The current research focuses on animal abuse, its criminological nature, the solving of complex theoretical and applied problems related to preventing this negative social phenomenon.

The paper provides definition of animal abuse, clarifies its typical features and shapes, along with the analysis of the current scientific development of the indicated

problem. The state, dynamics, trends and the latency level of animal abuse are determined based on quantitative and qualitative indicators. The personality of animal abuser has been researched according to basic socio-demographic, moral, psychological, role-playing and criminal legal traits. The classification of these personalities has been offered, based on the criterion of their criminal behavior's purpose. The determination complex of animal cruelty factors has been considered. The positive international and foreign experience of animal abuse prevention has been highlighted. The basic measures of generally social, specifically criminological and individual animal abuse prevention have been proposed.

Key words: animal abuse, crimes against morality, criminological characteristics, a criminal personality, determination, prevention.

ШУМІЛО ОЛЬГА ОЛЕКСІЇВНА

**КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗАПОБІГАННЯ
ЖОРСТОКОМУ ПОВОДЖЕННЮ З ТВАРИНАМИ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Підписано до друку 26.12.2016 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк ризографний. Гарнітура Times.
Умовн.-друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 100 пр. Зам. № 90-16АБ.

Видавець та виготовлювач
Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК, № 3321 від 25.11.2008 р.